

SOCIOLOŠKE TEORIJE

MARX IN MARXIZEM

Marxizem teorija, ki povišuje dobro družbo (tudi funkcionalizem).

Je odgovor na modernost (tudi funkcionalizem). Je del modernosti (tudi funkcionalizem). Je del modernega prepričanja, da so družbe lahko transformirane v nekaj boljšega, da je napredek lahko dosežen v družbeni organizaciji, z uporabo človeškega vedenja (znanja). Kot funkcionalizem, marksizem verjame, da je potencial za individualno izpolnitev in svobodo zapleteno povezan s potencialom za napredek in družbeno organizacijo – s strukturo družbe. Tukaj se podobnost konča. Glede na Marxa, je potencial za individualno izpolnitev povezan z ekonomsko ali produktivno dejavnostjo družbe: specifično, priložnost da si svoboden v moderni družbi je možno le ko bo razredno osnovan produktivni sistem, ki je značilen za kapitalizem ukinjen (odpravljen) - ko je razredna slojevitost družbe z značilnostjo kapitalizma odpravljena. Resnica Marxove teorije – svoboda je odvisna od uničenja kapitalizma (odpravo razredov). V kapitalizmu, kot v vseh razrednih družbah, prevladujoča verjetja bodo znikala resnico, da razredna produkcija preprečuje svobodo z:

- Legitimacijo takih sistemov produkcije in posledicami
- Preprečevanje ljudi od spoznanja dokazov za pomanjkanje svobode

Glede na Marxa, ima kapitalizem znotraj sebe semena za svojo destrukcijo. Dejavnost proizvodnje dobrin bo čez čas neizogibno dala posledice, ki bodo povzročile toliko žalosti, da bo lažna verjetja zavržena.

MARX IN HISTORIČNI MATERIALIZEM

- Najpomembnejša človekova dejavnost je ekonomska – produkcija materialnih dobrin.
- Engels: človeštvo mora najprej jesti, piti, imeti streho in oblačila, potem pa si lahko prizadeva za politiko, znanost, umetnost, religijo.. (ob Marxovem grobu).
- Produkcija dobrin za obstoj...oblikuje temelj za državne institucije, legalne koncepte, umetnost,.. človekova skrb vpletena
- Za Marxa družbene strukture niso naključno ustvarjene. Trdi da je vzorec definiran po katerem so se družbe v različnih delih sveta, in različnih časih v zgodovini, organizirale v produkcijo materialnih dobrin. Teorija o zgodovini in družbi je HISTORIČNI MATERIALIZEM. Za naš namen lahko definiramo sledeče elemente:
 1. Vse družbe, ki so obstajale ali obstajajo danes, razkazujejo eno od petih različnih smeri organizirane produkcije. Te različne smeri produkcije dobrin se imenujejo NAČINI PRODUKCIJE: prakomunizem, antični (sužnjelastniški), fevdalni, kapitalistični in komunistični način
 2. Za razliko od prve in zadnje načina produkcije – prakomunisti in komunistični način – vsak način ima eno odločilno značilnost skupno. Vsak je način produkcije dobrin osnovan na razredih. Glede na Marxa imajo antični (sužnjelastniški), fevdalni in kapitalistični način, 2 razreda, ki sta pomembna: 1. Razred, ki ima v rokah sredstva produkcije – je njihovo lastništvo in 2. In razred, ki jih ne poseduje.

V sistemu produkcije, ki temelji na razredih, so dobrine proizvedene v jasnem redu. Večina ljudi, ki ne posedujejo sredstev produkcije, opravijo produktivno delo, v korist tistih, manjšine, ki imajo ta sredstva v oblasti. V Marxovi teoriji je to ključna predstava, razlaga ne-komunistične družbe kateregakoli časa v zgodovini. Produkcija materialnih

dobrin (najpomembnejša dejavnost človeštva), je vedno del sredstev izkoriščanja dela večine, razreda ki ne poseduje lastnine. To počne manjšina ki ima v rokah lastnino in ne dela. To je razmerje med razredi – konfliktno razmerje.

- V komunizmu ni razredov. V prakomunizmu ljudje ne morejo pridelati presežka. To je ponavadi zaradi neprijaznega okolja, ali pomanjkanja tehnološke sposobnosti (izkušenosti), ali kombinacije teh dveh. Ker taki ljudje le pridelajo dovolj da jim dovolijo za obstoj na osnovni ravni, vsi morajo delati. Ni posesti s presežkom, in ni možnosti, da bi jih lahko uporabljali. V komunističnem načinu ni razredov, ker je privatna lastnina bila odpravljena (ukinjena) – ljudje ne morejo posedovati sredstev produkcije. Ker so v vsakem razrednem načinu produkcije dobrine proizvedene v tej izkoriščevalski smeri, Marx lastnike sredstev produkcije poimenuje DOMINANTNI RAZRED (vladajoči razred), ostale pa, ki delajo, ODVIŠEN RAZRED (subordinate class).
- Glede na Marxa je zgodovina človeštva zgodovina različnih produktivnih sistemov ki temeljijo na razrednem izkoriščanju.

ZGODOVINSKI MATERIALIZEM; Osnovni ekonomski tipi družb:

1. PRAKUMUNIZEM
 2. SUŽNJELASTNIŠKA DOBA (ANTIČEN NAČIN PRIDELOVANJA): temelji na masters (gospodarji) in sužnjih. Masters (gospodarji) tudi posedujejo sužnje – jih imajo v lasti.
 3. FEVDALIZEM : temelji na sposobnosti bojevnikov ali plemičev, ki upravljajo (nadzorujejo) mala lokalna ozemlja s silo. Silijo in izkoriščajo poljedelsko delovno silo. Dominanten/vladajoč razred nadzoruje zemljo in vsebuje lorde. Podrejeni razred je sestavljen iz tlačanov. Tlačani delajo na zemlji, ampak je nimajo v oblasti. Prevladuje v Evropi od dark ages do zgodnjih modernih časov. Da se je končalo dva razloga: 1. Strogo centralizirana politična moč v obliki absolutnih monarhistov 2. Poljedelstvo je postalo razumsko in učinkovito.
 4. KAPITALIZEM: proletariat, bouaržij. Razvit v Britaniji pred industrializacijo. Bouržazija je dominantni razred, ker ima v lasti sredstva produkcije. Skozi razvoj kapitalizma, značilnost lastnine v katero so kapitalisti vložili njihovo premoženje, se je, seveda, spremenilo. V zgodnjih letih kapitalizma, je pridelovalna lastnina primarno bila v obliki zemlje, s proletariatom, ki služi mezdo, plačo, kot poljedelsko dela na njej. Kasneje, industrijsko pridelovanje, kapitalisti vložijo v tovarne in stroje, in proletariat služi kot tovarniški delavci. Človeška produkcija je organizirana z ekonomsko bazo in družbeno nadstavbo. En set dejavnost je zgrajen čez drugega.
 5. KOMUNIZEM/SOCIALIZEM
- UREDITEV, INSTITUCIJE :

Za Marxa je IDEOLOGIJA sistem prepričanj, ki

1. Legitimira obstoj razredov produkcije, da so pravični, oz upravičeni
2. Zatemi realnost njegovih posledic, v katere bolščijo ljudje

Tu so spet podobnosti s funkcionalizmom.

Glede na Marx, dominantne ideje, verjetja in vrednote v razredni družbi, niso tam naključno. Obnašajo se kot ideologije, ki bi se drugače zrušile. Dominacije se ne zavedajo njihovega položaja, zaradi efektivnosti ideologij, v katere so bile socializirane.

Bistvena razlika med funkcionalisti in marksisti zadeva njihovo interpretacijo vloge, ki jo ima socializacijski proces, ki ga zagotavljajo določene institucije;

Funkcionalisti: način da se naučimo idej, ki jih moramo vedeti v načinu razmišljanja in da se vedemo kot se od nas zahteva v skladu z družbenim sistemom.

Marksisti: način da se naučimo idej, ki so skrite našim očem, ali opravičujejo pravo značilnost razredne družbe.

Obe: kultura katere se ljudje naučijo skozi socializacijo. Razlika: služba ki jo ta kultura opravlja. Pri funkcionalistih zagotavlja socialno integracijo. Za marksiste pa zagotavlja družbeno neenakost in dominacijo.

Izreden pomen za razumevanje družbene dinamike nosijo ekonomski odnosi. Ekonomija je temeljna dejavnost, ki bistveno vpliva na odnose med ljudmi, porazdelitev moči in bogastva, zgodovinske dogodke ter nenazadnje tudi na kulturo in celo na naše mišljenje kot tako. Lastništvo materialnih produkcijskih sredstev omogoča vladajočim razredom tudi nadzor nad prevladujočimi idejami, vrednotami, načini mišljenja, ki obstajajo v družbi. Marx tu vpelje pojem ideologije, ki označuje dejstvo, da je družbena zavest v razrednih družbah vedno že izkrivljena, lažna zavest, saj izhaja iz parcialnih pogledov in interesov zgolj enega razreda. V samem središču Marxove teorije je predpostavka o družbeni bazi (produkcijska sredstva + produkcijski odnosi) in družbeni nadstavbi (politika, kultura, umetnost itd.), kjer baza določa nadstavbo. Se pravi, da sfera ekonomije kot družbena baza določa splošni značaj družbenih, političnih in duhovnih procesov v življenju.

LAŽNA ZAVEST IN RAZREDNA ZAVEST

Marx je razlikoval med »razredom po sebi« in »razredom za sebe«. **Razred po sebi** je preprosto družbena skupina, katere članom je skupen enak odnos do proizvodnih sredstev. **Razred za sebe**: na tej stopnji imajo njegovi člani razredno zavest in razredno solidarnost. **Razredna zavest** pomeni, da je *lažno razredno zavest* nadomestilo popolno zavedanje resničnega položaja. Potem razvijejo člani razreda *skupno identiteto*, prepoznajo *skupne interese* in se *poenotijo*, s čimer ustvarjajo **razredno solidarnost**. Končna stopnja razredne zavesti in razredne solidarnosti pa je dosežena, ko člani razreda *spoznajo*, da lahko le s **kolektivnim delovanjem** zrušijo vladajoči razred in naredijo določene korake v tej smeri.

KRITIČNA TEORIJA: FRANKTURTSKA ŠOLA

- Predstavniki: Marx Horkheimer - Theodor Adorno - Herbert Marcuse - E. Fromm

ALTHUSSER IN STRUKTURILANI MARKSIZEM

RAZREDNI BOJ (MARXOVA TEORIJA RAZREDNEGA BOJA)

Zgodovina vseh obstoječih družb je zgodovina razrednih bojev. Diktatura proletariata je zadnja stopnica v zgodovinskem razvoju.

Razred po sebi je agregat posameznikov, ki ne razvijejo zavesti v sebi

Razred za sebe pa razvije zavest v sebi, ko vidijo antagonistični razred, kot sovražnika in stopijo v kolektivno akcijo proti sovražniku.

Odnos med razredi je odnos nasprotovanja antagonizma in konflikta. Možnosti za razredni konflikt bodo narasle, ko se bo kapitalizem razvijal in bodo revni postajali še bolj revni. Zgodnji razredni boji so potekali med manjšinami. Glavne spremembe v zgodovini so pomenile zamenjavo ene oblike zasebne lastnine z drugo in eno vrsto proizvodnih metod z drugo.

Marx je domneval, da bodo temeljna protislovja, ki jih vsebuje kapitalistični ekonomski sistem, vodila v njegovo končno uničenje. Proletariat bo zrušil buržoazijo in prevzel proizvodna sredstva, vir moči. Lastnina bo pripadala skupnosti in ker bodo imeli vsi člani družbe enak odnos do proizvodnih sredstev, bo posledica brezrazredna družba. Komunistična družba, ki bo nadomestila kapitalizem ne bo vsebovala nobenih protislovij, nobenih konfliktov interesov in bo zato nespremenljiva. V komunistični družbi bi bila moč enakopravno porazdeljena med celotno prebivalstvo. V komunistični družbi bodo delavci hkrati proizvodili dobrine zase in za skupnost in tako hkrati zadovoljili osebne in skupne potrebe. Prikazuje družbo, v kateri se člani lahko izučijo za poklice, ki jih zanimajo in ne glede na njihovo razpoloženje opravljajo različna dela. To vodi k razvoju proletariata kot razreda za sebe: (Kapitalistična družba je že po svoji naravi nestabilna. Temelji na protislovjih, ki jih je možno rešiti le z njenim preoblikovanjem. Konflikta interesov med buržoazijo in proletariatom ni mogoče razrešiti v okviru kapitalistične ekonomije z družbeno proizvodnjo, postavljeno ob individualno lastništvo, postane izkoriščanje proletariata bolj opazno.)

MANIFEST KOMUNISTIČNE STRANKE

Zgodovina družbe je zgodovina razrednih bojev. Moderna meščanska družba ni odpravila razrednih nasprotij. Vsa družba se cepi v dva velika razreda: v buržoazijo in proletariat.

Z odkritjem Amerike, in z industrializacijo se je razvijala buržoazija in množila svoje kapitale.

Buržoazija – samo denarne vrednote. Buržoazija ne more eksistirati ne da bi nenehno revolucionirala produkcijske instrumente, produkcijska razmerja, torej vsa družbena razmerja.

Buržoazija je z izkoriščanjem svetovnega trga kozmopolitsko oblikovala produkcijo in potrošnjo vseh dežel. Buržoazija vse bolj odpravlja razdrobljenost produkcijskih sredstev, posesti in prebivalstva – kopiči. V isti meri kot se razvija buržoazija (tj kapital) se razvija proletariat, razred modernih delavcev ki žive le tako dolgo, dokler najdejo delo, in ko najdejo delo le tako dolgo, dokler njihovo delo množi kapital. Ti delavci blago kot vsak drug trgovski artikel. Nimajo samostojnosti pri delu (zaradi delitve dela in strojev). Delavci se združujejo v koalicije, za boj za mezdo. Med delavci samimi pa tudi konkurenčnost.

Vsa dosedanja družba je temeljila, na nasprotju med zatiralskimi in zatiranimi razredi.

Najbolj bistveni pogoj za existenco in gospostvo buržoaznega razreda je kopičenje bogastva v rokah privatnikov, nastanjanje in večanje kapitala.

PROLETARCI IN KOMUNISTI

Komunisti: niso nobena posebna stranka nasproti drugim delavskim strankam. Nimajo nobenih interesov, ločenih od interesov vsega proletariata. Razlikujejo se (od drugih proletarskih strank) da po eni strani podčrtavajo kupne interese vsega proletariata, neodvisne od narodnosti, in jih uveljavljajo po drugi strani s tem, da v raznih razvojnih stopnjah, prek katerih gre boj med proletariatom in buržoazijo, vedno zastopajo interese celotnega gibanja.

Komunisti hočejo strmoglaviti buržoazni razred in strniti proletariat v razred. Komunistična teorija: ODPRAVA PRIVATNE LASTNINE.

Kapital je družbena moč.

ODTUJENO DELO, MARX IN ENGELS

- Vsa družba razpade v razred lastnikov in razred delavcev
 - Delavec postane tem cenejše blago, čim več blaga izdelava
 - Z uvrednotenjem sveta stvari raste v premem sorazmerju razvrednotenje sveta ljudi
- Delo samo postane predmet, ki se ga lahko delavec polasti le z največjim naporom in z najnerednejšimi prekinitvami. Prisvojitvev predmeta se tako kaže kot odtujitev
Delavec položi svoje življenje v predmet, a le to ne pripada več njemu, marveč predmetu
Delavec postaja suženj svojega predmeta (tako da dobiva predmet dela (delo) in tako da dobiva sredstvo za preživljanje – da mora eksistirati kot delavec in kot fizičen objekt
V čem obstaja odtujitev dela? : 1. Delo delavcu ne spada v njegovo bistvo (se zanikuje, ne počuti dobro ampak nesrečno, ni svoboden ampak trpinči svojo naravo in ugonoblja svojega duha) – prisilno delo

Dvostransko: 1. Odnos delavca do proizvoda dela kot tujega in nad njim vladajočega predmeta 2. Odnos dela do akta proizvodnje znotraj dela.

Človekova univerzalnost kaže v univerzalnosti, ki naredi vso naravo za njegovo neorgansko telo, tako kolikor je ta 1. Neposredno sredstvo za življenje 2. Je materija, predmet in orodje njegove življenjske dejavnosti

Človek je generično bitje. Odtujeno delo sprevrne odnos, da človek, ravno zato, ker je zavestno bitje, iz svoje življenjske dejavnosti, iz svojega bistva naredi zgolj sredstvo za svojo eksistenco.

Narava je človekovo telo, v katerem mora ostati v trajnem procesu, da ne bi umrl. V tem ko odtujeno delo človeku 1. odtuja naravo 2. Samo sebe, njegovo lastno dejavno funkcijo, njegovo življenjsko dejavnost, odtuja človeku njegov rod

Odtujeno delo torej naredi: 3. Človekovo generično bitje in naravo in njegovo duhovno generično zmožnost, za neko človeku tuje bitje, za sredstvo njegove individualne eksistence. Človeku odtuja njegovo lastno telo, kakor naravo izven njega, kakor njegovo duhovno bistvo, njegovo človeško bistvo. 4. Neposreden nasledek tega, da je človek odtujen proizvodu svojega dela, svoji življenjski dejavnosti, svoji generični bitnosti, je odtujitev človeka od človeka. Če stoji človek nasproti samemu sebi, mu stoji nasproti drugi človek. Kar velja za človekov odnos do svojega dela, do proizvoda svojega dela in do sebe samega, to velja za človekov odnos do drugega človeka ter do dela in predmeta dela drugega človeka.

Da je človeku odtujena njegova generična bitnost, nasploh pomeni, da je en človek odtujen drugemu, tako kot je sleherni od njih odtujen človeški bitnosti.

To je bilo NACIONALNO EKONOMSKO DEJSTVO odtujenega dela.

EMIL DURKHEIM

Moderne družbe: moderne družbe so harmonične in urejene

- hotel je ustvariti znanost za posplošitev znanja oz vedenja, ki je potrebno da bi s tem pokazal kako je to mogoče

DRUŽBENA STRUKTURA

- Pravoslavno zavest
- Družba je iz norm in vrednot
- Podedovane izkušnje, norm, vrednot- naučene (primer: ljudje lahko verujejo iskreno v boga, ampak to je že obstajalo prej in tega so se naučili)

DRUŽBENA SOLIDARNOST = dosežek družbenega življenja med ljudmi, obstoj družbenega reda – preko socializacije

DRUŽBENA DEJSTVA

SUI GENERIS

OBLIKE SOLIDARNOSTI

Glavni problem družbenega obstoja je problem REDA – kako doseči družbeno solidarnost v družbi

MEHANIČNA SOLIDARNOST: predmoderne, tradicionalne družbe; ljudje so živeli podobna življenja. Solidarnost je bila dosežena bolj ali manj avtomatično. → posledica

LOČITVE DELA

Moderna družba ima visoko kompleksno delitev dela → toliko vlog, toliko načinov, da je družbeno solidarnost težje doseči. Za Durkheima je to glavna nevarnost v moderni.

Ljudje niso naravno sporazumni

ANOMIJA – če ljudje prepuščajo sebi, smo aniti družbeni. Nasprotno strukturalizaciji je naravno, ki je egoistično, pohlepno, tekmovalno. Problem današnje družbe je, da to spodbuja.

ORGANSKA SOLIDARNOST – doseči jo mora moderna družba. V moderni igramo različne vloge v delitvi dela in živimo zelo različna življenja en od drugega. Preživetje nas samih in naše družbe je odvisno od dejstva da so te vloge medsebojno odvisne. Edini način, da lahko živimo svoje življenje je, da tudi drugi živijo svojega.

Kako doseči, da se bomo zavedali, da smo medsebojno odvisni?

Če je sociologija znanost, lahko pridobimo dokaz ki ga potrebujemo, da bi razumeli družbene dogovore

Pokaže kako družbe delujejo kot medsebojno odvisni sistemi s funkcionalnim teoriziranjem.

Demonstrira odločilno vlogo religije v inhibiting anomiji in garantira družbeno solidarnost v človeških družbah

ZNANOST DRUŽBE/DRUŽBENA ZNANOST

Metoda POZITIVIZEM

Vodilni princip pozitivizma je če nekaj obstaja v naravi, je moralo biti povzročeno z nečem drugim iz narave – ZAKONI v naravi – ki jih znanost hoče odkriti – taka narava je, če

hočemo ali ne. Znanost hoče le odkriti, zakaj je tako. Lahko opišemo to dano značilnost narave, s tem da rečemo da je to objektivni svet.

- Za Durkheima so družbene strukture dane in objektivne kot narava
- Ne izbiramo stvari v katere verjamemo, ali kako reagiramo → NAUČIMO se tako misliti ali delati te stvari. Prej obstoječe kulturne stvari determinirajo naše ideje in vedenje skozi socializacijo

Durkheim: sociolog je lahko in mora biti objektivni

Pozitivizem vključuje EMPIRIČNO OPAZOVANJE

A.COMTE → prvi ki je razglasil odliko empirično osnovane znanosti družbe

Anomija je rezultat potencialne kazni moderne tekmovalne družbe

FUNKCIONALIZEM

Durkheim prvi veliki sociolog ki je uporabil funkcionalistične ideje

Tudi antropologi (pred njim) MALINOVSKI in RADICLIFFE-BROWN, funkcionalistično teorijo pa so pomagali ustvariti tudi EVANS-PRITCHARD, MEYER FORTES, MAX GLUCKMAN

V 20. stoletju največji ameriški funkcionalist TALCON PARSONS, učil je druge funkcionaliste kot so MERTON in KINGSLEY DAVIS

Strukturirano splošna teorija (structural-consensual theory)

Konfliktne teorije (Marx, nekatere verzije feminističnih teorij), mehanske (action) teorije (Weber, simbolični interakcionizem, etnometodologija)

ORGANSKA ANALOGIJA

Durkheim je od Herberta Spencerja vzela: da lahko najbolje razumemo obstoj in značilnost družbene strukture s primerjavo bioloških organizmov (v človeškem telesu so vsi organi medsebojno odvisni → vsak organ opravlja določeno FUNKCIJO za celoten sistem, vsi deli morajo delovati vzajemno, da celoten sistem deluje pravilno)

Durkheim: družbeni sistem deluje kot organski sistem – družbe imajo kulturna pravila (verjetja, prakse)

Ustanovljena mišljenja in dejanja družbe, ki jih pridobimo skozi socializacijo so institucionirana v družbo – politično, religijsko, izobraževalno – to so analogije delov organizma

Če kateri del odpove je posledica bolezni oz. izguba življenja

Funkcionalisti: institucionalni dogovori ne obstajajo zaradi izbire članov, ampak so tam, ker so potrebni za delovanje družbe kot celote

Funkcija institucij je da služi potrebam družbenega sistema

Durkheim misli, da je religija življenjski instrument družbene solidarnosti in pomembna zaščita proti grožnji anomije

RELIGIJA IN DRUŽBA

V Avstraliji pleme Arunta, ki je klan, in imajo totem, katerega častijo, in se ga bojijo. Tega so se naučili saj je obstajal preden so se rodili in namerava ostati tudi po njegovi smrti.

Durkheim in strani funkcionalizma pojasni vlogo totema:

Arunta ljudje potrebujejo drug drugega za preživetja (saj nimajo bolnišnic in drugih institucij). S oboževanjem totema, ko se zberejo, v resnici obžujejo sebe. Funkcija totema je da integrira Aruntove družbene dele, sisteme in jih sestavi kot celoto. Totem je instrument družbene solidarnosti. Zato morajo religijski sistemi obstajati, ker družba rabi integracijo. Religije imajo INTERGRETATIVONO FUNKCIJO.

FUNKCIONALIZEM 20. STOLETJA

Sekularizacija – religija je izgubila pomen v veliko družbah

Efekti religije, ne vera

manifestne funkcije (se zavedajo) in latentne funkcije (se ljudje ne zavedajo) institucij

KULA

DRUŽBENA SPREMEMBA

Funkcionalistični model posameznika

Parsons: institucije se spremenijo, če se potrebe sistema spremenijo

KRITIKE FUNKCIONALIZMA

Funkcionalizem ima prirojeno nagnjenje konkretizirati/materializirati družbo

Funkcionalizem ni sposoben primerno razložiti družbene spremembe

Funkcionalizem je osnovan na preveč socializiranem pogledu človeških bitij

Funkcionalizem ne poudarja dovolj moči in konfliktov v družbi

INDIVIDUALIZACIJA IN TVEGANJE SVOBODE (BECK, BECK-GERNSHEIM)

Moderno življenje vse spreminja v tvegane svobode.

Geslo sprememb je individualizacija.

Glavna značilnost modernih predpisov ali navodil je v tem, da se morajo posamezniki veliko bolj kot prej z njimi delno sami oskrbeti, jih vnesti v svoje biografije s pomočjo lastnega delovanja.

Nekdaj je bil posameznik vrojen v tradicionalno družbo in v vse kar je spadalo zraven (družbeni stan, religijo). Za socialne ugodnosti v sodobni državi pa mora posameznik nekaj storiti, se zanje aktivno potruditi. Naredi-si-sam biografija je vedno tvegana biografija.

Značilnost smernic moderne delovanje proti družinski koheziji. Večina pravic značilnih na državo blagostanja, je ustvarjena za posameznike in ne za družine.

Ena odločilnih značilnosti procesa individualizacije je torej v tem, da ne samo omogoča, temveč predvsem zahteva aktivni prispevek posameznikov.

Med urbani in ruralnimi regijami so očitne razlike.

Vrsta odločitev, ki so bile prej vnaprej dane, je postala predmet odločanja.

Historična novost je, da je tisto, kar je bilo tedaj mogoče pričakovati od peščice – živeti samostojno življenje – sedaj mogoče pričakovati od vedno več ljudi in v določenih primerih od vseh.

Primer zakonske zveze: v preteklosti ni držala skupaj ljubezen, odkrivanje samega sebe ali samoterapija dveh prehranjevalcev, ampak je bila utemeljena na religiozni obligaciji in materialno zasidrana v zakonskih oblikah dela in življenja. Ni služila individualni sreči,

temveč je bila med drugim tudi sredstvo za vzdrževanje nasledstva. Z ločitvijo družine od ekonomske sfere je bila delovna oz ekonomska enota moža in žene nalomljena
Parsons: institucionalizirani individualizem – celo nova individualizirana ureditev zakonske zveze ni gol produkt individualizacije in njenih želja: povezana z institucionalnimi odredbami (odvisna od zahtev izobraževalnega sistema, trga delovne sile,...) – oba partnerja svoji lastni biografiji kot vzdrževalca in svojo lastno finančno varnost

MAX WEBER

Za marksizem in funkcionalizem: svet je taki ko je zaradi družbene strukture.

Webrova sociologija je nasprotna tem teorijam.

Po Webru je spet takšen kot je zaradi DRUŽBENEGA DELOVANJA.

Ljudje delajo kar hočejo delat, da bi dosegli cilje.

Ljudje IZBEREJO, da DELUJEJO.

Družbene strukture so posledice dejanj; načini življenja so produkti motivacij želja.

TEORIJA DRUŽBENEGA DELOVANJA

Verstehen = metoda po kateri je to storjeno

Najboljši način razumevanja družbe: ceniti tipično obliko delovanja, ki je njihova značilna Weber trdi, da lahko primerjaš strukturo družbe, s tem da razumeš razloge iz zgodovine delovanja in dogodkov, ki so vplivala na njihovo značilnost, ter z razumevanjem delovanja, ki ga živijo zdaj, ampak to ni možno posplošiti na vse družbe ali vse družbene strukture.

TIPI DELOVANJA

Weber uporablja klasifikacijo 4ih tipov delovanja (glede na motivacijo)

1. Tradicionalni tip
2. Afektivni tip
3. Vrednotno Racionalni tip
4. Instrumentalno-racionalni tip

TIPI NEENAKOSTI

Zavrača Marxa da je razredna neenakost vedno najbolj pomembna.

Za Webra je primerjalna in historična analiza priča, da statusne skupine posedujejo prestiž Weber je definiral razred, ne kot sredstvo lastnine (Marx), ampak vse vrste življenjskih priložnosti, ki imajo tržno vrednost v družbi. Definira razred v okviru individualne kapacitete, ki poskuša prodati svojo delo v tržnem območju.

TIPI MOČI

Weber zavrača Marxa, da je moč vedno tesno povezana z razrednim članstvom: dominacija je eden najpomembnejši element družbenega delovanja.

1. TRADICIONALNI
2. KARIZMATIČNI
3. LEGALNO-RACIONALNI

IDEALNI TIP IN DRUŽBENA TEORIJA

Po Webru ni absolutno objektivnega.

Realnost bi morali opisati in razložiti s poudarjanjem naših pogledov do obsega ki pretirava resnični svet – s konstruiranjem idealnih tipov realnosti.

Za razumevanje pogleda družbenega življenja, je nujno potrebno zreducirati na tisto kar mislimo, da je bistvo in potem to poudariti, da drugi točno vedo kaj mislimo – kakšen je naš pogled.

RELIGIJA, KAPITALIZEM, RACIONALIZACIJA

Religija vpliva na človekova dejanja

Moderna kapitalizem je končni rezultat racionalizacije, ki je vkoreninjena v zgodovinski vpliv

PROTESTANSKA ETIKA IN DUH KAPITALIZMA

Analizo tipov človeškega delovanja Weber uporabi pri primerjalni historični analizi nastanka modernega kapitalizma, kjer proti Marxu postavi drzno tezo, da lahko družbena nadstavba predhodno vpliva na ekonomsko bazo. V Webrovem primeru to pomeni, da so puritanske oblike protestantizma, na primer kalvinizem, vplivale na nastanek sodobnega kapitalizma usmerjenega ne več v omejevanje, kakor je veljalo za tradicionalni kapitalizem, pač pa v nenehno ustvarjanje presežnega dobička in povratnega investiranja v proizvodnjo. Webrov duh kapitalizma je zanj najvišji in najčistejši izraz ekonomskega racionalizma, kjer gre za dejavnost pridobivanja in neomejenega povečevanja materialnih dobrin z vidika posameznikov.

Weber je v delu *Protestantska etika in duh kapitalizma* ostal zelo zvest določitvi nalog sociologije. Opravi je primerjalno analizo med religijo in gospodarstvom. Hotel je izpodbiti Marxa v tezi, da je nadgradnja določena z bazo. Ugotovil je, da so bile številne tehnološke predpostavke prej navzoče na Kitajskem kot v Evropi. Po Weberu se je kapitalizem v Evropi razvil zaradi različice »asketstva«. Tukaj misli na protestantizem, ki zahteva aktivnost. Potrebno je biti ekonomsko dejaven. Poklic je odgovor na božji klic. Asketski protestantizem terja več, naj se odpovedujemo materialnim dobrinam. Naša dolžnost je, da iščemo znamenja, da smo odrešeni. Ta znamenja so ekonomska, kar pripelje do notranje napetosti v posamezniku. Zaradi tega on še bolj pridno dela, kar je pogoj za razcvet kapitalizma.

Teorije delovanja: vedenje človeka je produkt kako interpretirajo svet okoli sebe
Strukturalizem: vedenje je naučeno in determinirano

INTERPRETATIVNA SOCIOLOGIJA TEORIJE DELOVANJA

SIMBOLIČNI INTERAKTIONIZEM

Ena najbolj znanih teorij delovanja; definicija situacije, realnost je v očeh tistega, ki jo vidi,
če človek vzame situacijo da je resnična, je resnična v njegovi zavesti
Družbeno življenje je interakcija ljudi skozi uporabo simbolov
Interakcija je dvostranski interpretativni proces
Kakšno vlogo ima interpretacija na druge

KONSTRUKCIJA SAMOPODOBE

Najbolj pogostejši učinek je da uporabimo interpretacijo drugih, kaj mislijo da naše
obnašanje pomeni, kot dokaz kar mislimo, da smo. To je naša osebna slika, občutek
identitete: i am what i think you think i am
SI = izvleček interpretativnega procesa
Slika nas samih je ustvarjena skozi sliko ki jo imajo drugi o nas
Vpliv interpretacije, ki jo ima na druge – ni važno če so pravilne

DRUŽBENO IGRANJE: PREZENTACIJA SEBE V VSAKDANJEM ŽIVJENJU

Aktivna vloga ki jo ljudje igrajo v kreaciji družbenih njih
Ker hitro uvidimo da bodo drugi interpretirali naše vedenje, nam naše interpretativne
spodobnosti dovolijo, da manipuliramo s temi interpretacijami, da ustrezamo svoji viziji sebe
GOFFMAN – teater (oder, zaoderje, realnost)

KING – SYMOBLIC INTERACTIONISM: SOME EXAMPLES OF APPLICATION

SI podpira dejstvo, da je človek svoboden in je kreator družbe
Goffman: družba obstaja le skozi sporazum ljudi, ki sodelujejo, ki spoštujejo en drugega, in
ki se vedejo skozi splošna pravila
Ko je interakcija odrezana med različnimi družbami (recimo zaradi napredka ene družbe), je
skupna perspektiva gledanja na stvari težja. Dejanja vsake strani ne morejo biti zlahka
razumljena, in reševanje problemov postane nemogoče....

ETNOMETODOLOGIJA

HAROLD GARFINKEL = prvi predstavnik

Tri predpostavke

1. Družbeno življenje je prirojeno negotovo: karkoli se lahko zgodi v družbeni interakciji
2. Dejanja se tega nikoli ne zavedajo, ker
3. Naivno posedujejo praktične sposobnosti potrebne, da se svet pojavi v naročenem prostoru

Osredotočena kako interpretacija prispe tja

Zdravoraumsko

Etnometodologija dobesedno pomeni Človeška metoda

Zanimajo jo specifični deli interakcije med člani

Iz FEMENOLOGIJE ki pomeni da stvari nimajo pomena same po sebi – pomenijo ko jim človek da pomen – A. SCHUTZ

Besede so kazalci – imajo smisel le v specifični situaciji v kateri so uporabljeni

FEMINISTIČNE TEORIJE

LIBERALNI FEMINIZEM

Vidi družbeni spol predsodniško kot zadevo posameznikove nevednosti (omejenosti)

ANA OAKLEY

STIGMA IN SOCIALNA IDENTITETA: GOFFMAN

Stigma – nanaša na telesne znake in je izpostavljen nenavadno in slabo v moralnem statusu njihovega nosilca – danes bolj uporablja za sramoto samo kot telesne znake

Vrste stigme:

telesna: različne fizične iznakaženosti

značajske slabosti: ki jih pripisujemo neodločnosti, nebrzdanim ali nenravnim strastem, nepoštenosti, duševne bolezni, zaporne kazni, odvisnosti, alkoholizem, homoseksualnost, brezposelnost,

skupinske stigme: rase, narodnosti, veroizpovedi

nosilec stigme, nezaželene drugačnosti, ki neprijetno odstopa od naših pričakovanj

stigmatizirani posameznik ima na splošno enako prepričanje o identiteti kot mi

stigmatizirani posameznik bo svojo stigmo verjetno izrabil za stranske koristi, se pravi kot opravičilo za neuspehe (da se izogne družbeni odgovornosti)

ko odpravi stigmo (če jo), stigmatizirani spozna, da življenje ne teče povsem gladko, niti tistim z neomadeževanimi obrazi

stigmatizirani se lahko odzove z obrambo, z umikov.

GEORG SIMMEL
DRUŽBA IN VEDNOST O DRUŽBI

vsi človeški interesi, vsebine in procesi skozi PODRUŽABLJANJE strnili v konkretne enote

George Simmel je modo pojasnil s pomočjo procesov družbene diferenciacije in integracije kot osnovnima motivoma za posameznikovo aktivnost. Moda je rezultat dinamične igre med kontradiktornima človekovima lastnostima: želji po posnemanju in želji po razlikovanju. Moda ustvarja relativno individualnost, s pomočjo katere se posameznik diferencira, hkrati pa prilagaja standardom določene skupine. Predpogoj za nastanek mode je hierarhična družbena struktura. Elita oz. pripadnik višjega razreda se želijo razlikovati od drugih razredov in pokazati svojo posebnost. Nižji razredi težijo k posnemanju, zato morajo člani višjega razreda nenehno ustvarjati novo modo, s katero se bodo vedno znova lahko diferencirajo.

Pravi, da ni znanosti o človeških zadevah, ki ne bi bila hkrati znanost o družbi. V mnogih primerih ni glavno zanimanje v tem, kako se individualne stvari obnašajo, ampak se oblikuje iz njih nova kolektivna enotnost. Nadalje pripominja, da je v veliki meri odvisno s kakšne distance oziroma perspektive gledamo na določen predmet. Npr. pogled na prostorski predmet iz dveh, petih ali desetih metrov nam daje vselej drugačno sliko. Tako lahko tudi pogled na človeka ali pa na družbo bolj ali manj odstopa, kajti pri teh prizadevanjih imamo opraviti z različnimi spoznavnimi namerami, katerim pa ustrezajo različne razdalje. Zelo pomembna so vzajemna duševna učinkovanja med ljudmi, ki se pogosteje odvijajo kot pa tista, ki so zgolj bežna in zelo redka.

Simmel je ob primerjavi sociologije z znanostjo medicine 17. stoletja zelo bistroumno opazil, da se je sociologija do tedaj preveč ukvarjala z velikimi sistemi, kot se je medicina ukvarjala zgolj z glavnimi človeškimi organi (srca, jetra, pljuča, itd.). Vsi veliki sistemi pa so strditve, kjer se srečamo z vzajemnimi učinkovanji med individui, ki šele omogočajo, da lahko veliki sistemi sploh lahko delujejo.

DISCOURSE THEORY AND THE BODY-CENTREDNESS OF MODERNITY

M. FOUCAULT

sociolog telesa in post-strukturalist (discourse theory)

uporablja post-strukturalno teorijo za razlago v kateri družbeni in kulturni vplivi vplivajo na telo

ljudje v različnih družbah drugače gledajo na svoja telesa

MF vrajme, da ima telo dva odločilna razloga za sistematično regulacijo telesa:

pritisk populacije ki je produciran z urbanizacijo

potrebe industrijskega kapitalizma

DISCOURSE THEORY

ljudje spoznavajo svet skozi diskurze, kateri dominirajo, ki veljajo v tistem času in prostoru (tudi otrok se uči jezika in nima izbire kateri jezik se bo učil) – EPISTEME

torej če hočeš razumeti človeško obnašanje, ugotovi kateri diskurzi prevladujejo

močni diskurzi, kateri funkcija je biopolitična (management in regulacija teles) so del

razvijajoče se modernosti

Diskurz je po Foucaultu vezan na željo in moč. Diskurz ne izraža le boje in sisteme vlada.

Zaradi in s pomočjo diskurza se vodi boj za moč, ki jo je nujno posedovati. F piše, da proizvod diskurza v vsaki družbi kontrolira, selekcionira, organizira in redistribira določeno število procedur, katerih vloga je, da zmanjšujejo njegovo moč in nevarnost, da gospodarijo nad njegovimi zmožnostmi in da se izognejo njegovi materialnosti. Volja do znanja predstavlja enega od treh sistemov izključitve, ki upravljajo diskurz. Naslanja se na institucionalno podlago. Ta volja do znanja in resnice teži k temu, da na druge diskurze izvaja neko določeno prisilo. Skupina procedur, ki omogočajo kontrolo diskurza postane dostopen. Gre za eliminiranje govornih subjektov. Nihče ne more vstopiti v sistem, če ne zadovoljuje določenih zahtev ali pa ni že od začetka kvalificiran za to. Vsa področja diskurza torej niso enako odprta. Sistem izobraževanja je politični način, da se zadrži ali spremeni prisvajanje diskurzov, skupaj z znanjem in močjo, ki sta tem diskurzom imanentna.

PANOPTICIZEM

BOURDIEU IN IDEJA REFLEKSIVNE SOCIOLOGIJE

POST MODERNOST IN POST MODERNIZEM

treba razlikovati med tema dvema pojmom

postmodernost: nanaša se na pogled, da so institucije in načini življenja in njihove značilnosti modernosti bili zamenjani z novimi institucionalnimi značilnostmi do take mere da ni več ustrezno videti 20stol kot nadaljevanje modernosti.

Bauman pravi da teorijo modernosti ne moremo nadaljevati v posmodernost in da postmodernost rabi novo besedišče

Postmodernizem: zelo povezan s post modernostjo, je nov način razmišljanja o mislih, novi način razumetja idej, verjetij in znanja

GLOBALIZACIJA

potrošnja

BAUMAN: zaposlenost je postala utopija (delna, začasna zaposlenot), posameznik ima interes za delo

DIMENZIJE GLOBALIZACIJE

- KARL MARX IN ZGODOVINSKI MATERIALIZEM

Uvod v kritiko politične ekonomije: "V družbeni produkciji svojega življenja vstopajo ljudje v določene nujne, od njihove volje neodvisne odnose, ki ustrezajo določeni razvojni stopnji njihovih materialnih sil. Celota teh produkcijskih odnosov sestavlja ekonomsko strukturo družbe, realno osnovo, iz katerega se dviga pravna in politična vrhna stavba in ki ji ustrezajo določene oblike družbene zavesti. Način produkcije materialnega življenja določa socialni, politični in duhovni proces življenja na sploh. Ne določa zavest ljudi njihove biti, temveč narobe, njihova družbena bit določa družbeno zavest. Na določeni stopnji svojega razvoja prihajajo materialne produktivne sile družbe v nasprotje z obstoječimi produkcijskimi odnosi ali – to je le pravni izraz za isto stvar – z lastninskimi odnosi, v katerih so se doslej razvijale. Iz razvojnih oblik produktivnih sil se ti odnosi spremenijo v njihove spono. Tedaj nastopi razdobje socialne revolucije. S spremembo ekonomske osnove se počasneje ali hitreje izvrši prevrat v vsej ogromni vrhni stavbi. "

...skica...

Izhodišča Marxove teorije:

1. **Materialistično** pojmovanje zgodovine in uporaba dialektične metode.
2. Človek kot dejavno bitje: človek kot subjekt (kot splošen pojem - ustvarja zgodovino) in **objekt** zgodovine (kot konkreten posameznik – objekt: 'Ne določa zavest ljudi njihove družbene biti, ampak obratno, njihova družbena bit določa njihovo zavest'.
3. Pojmovanje **družbene strukture**: družbena nadstavba – ekonomska baza družbe
4. Temelji gospostva –en razred ima nekaj v **last produkcijska sredstva in zato nadzira** proizvodnjo in družbeno življenje nasploh (primeri v fevdalizmu, kapitalizmu, komunizmu).
5. Delitev kapitalistične družbe na dva **razreda**: bourgeois in proletariat.
6. Delavstvo je **revolucionarna sila**: kakor je meščanski razred zrušil fevdalizem, tako bo delavski r. kapitalizem. Ta revolucionarna sila bo prišla na plan takrat, ko se bo delavski razred zavedal svojega položaja v procesu proizvodnje. Ta položaj je podrejen, to pa je v nasprotju z antropološkim bistvom človeka, ki je svoboda. Njegov položaj je odtujen njegovemu bistvu. Delavci bi se morali osvoboditi kot proizvajalci: soodločati o načinu dela, o produktih, o nadzoru in organizaciji dela ipd. To bi jim omogočilo dominantno vlogo v celotni družbi.
7. Štiri oblike **odtujitve**: Prva: produkt, Druga: Delavec je odtujen v procesu proizvodnje, Tretja: Kapitalizem odtuja človeka tudi od samega sebe., Četrta: od družbe – ni solidarnosti.
8. **Teorija izkoriščanja**: ...edini vir vrednosti in bogatsva je delo. Temelj izkoriščanja je torej v odvzemanju na novo ustvarjene vrednosti. Geslo tovarne delavcem so v nekaterih revolucijah tudi na dramatičen način uresničili.
9. **Idejno-politična nadstavba**: to je državni aparat, kulturne in izobraževalne ustanove, različne ideologije ipd. Vsa ta nadstavba naj bi bila instrumentalizirana po vladajočem razredu.
10. **Gibalo** zgodovinskega razvoja: najde ga v razvoju proizvodjalnih sil, ki so motor zgodovinskega razvoja. Izumi novih delovni strojev (predilni in tkalni stroj, ladijski vijak, vlak (vodna para) so posledično spremenili način produkcije in pripeljali tudi do sprememb v vrhni stavbi. *Gibalo so torej materialne spremembe in razredni konflikti!*
Zaostrovanje konfliktov in zlom kapitalizma: Vsaka nova družbenoekonomska formacija se oblikuje na pogorišču stare, vendar že prej nosi v sebi kali lastnega propada.
11. Marksistična **periodizacija** zg. razvoja:
 1. Praskupnost, 2. sužnjelastništvo, 3. fevdalizem, 5. kapitalizem, 6. komunizem.V komunizmu izginejo nasprotja med družbo in posameznikom, odtujenost, delo ni prisiljeno.

Kritika Marxovih postavk:

1. Družba je več kot le odsev ekonomske organizacije in vzorcev lastništva **determinizem** Beda filozofije: 'potočni mlin proizvaja družbo s fevdalnim gospodarjem, mlin na paro pa družbo z industrijskim kapitalistom'.
2. Družbeni interesi se zelo redko polarizirajo na ravni celotne družbe, enako konflikti.
3. Odnosi moči v družbi niso vedno direkten odraz lastniških razmerij.
4. Konflikti ne povzročajo vedno družbenih sprememb.
5. Teorija ubožanja ne drži!

6. Politični interesi delavstva so postali enakopravni drugim interesom.
7. Delavci do dela nimajo antropološkega, ampak instrumentalni odnos.
8. Protislovja se danes kažejo drugje: npr. Kako ohraniti planet.
9. “**Svoboda** je obvladovanje drugega”, Posameznik organizira svoje sile kot družbene“ – to je svoboda za Marxa

MAX WEBER (1864-1920) IN SOCIOLOGIJA RAZUMEVANJA

Max Weber je imel pomembno vlogo pri uveljavljanju sociološke in ekonomske znanosti. V času svojega znanstvenega ustvarjanja je bil bolj poznan kot ekonomist, kot sociolog pa je bil v senci takrat v Nemčiji glavnih socioloških avtoritet Wernerja Sombarta in Georga Simmla v Nemčiji ali Durkheima v Franciji, ki je ustvaril celo svojo sociološko šolo. Kljub temu je Weber ustvaril opus, s katerim je postal eden od najvplivnejših sociologov nasploh. Njegov vpliv lahko zaznamo tako v funkcionalizmu, strukturalizmu, simbolnem interakcionizmu, kritični teoriji ipd., kakor tudi v drugih družboslovnih vedah. Webra je domače okolje stimuliralo k znanju jezikov, religije, zgodovine civilizacij, filozofije, prava in seveda sociologije in ekonomije. Odraščal in študiral v Berlinu, kasneje pa je sprejel profesuro na Freiburški in nato Heidelberški univerzi, med prvo svetovno vojno je prevzel profesuro na Dunajski univerzi, leto pred smrtjo pa na univerzi v Münchnu. Znano je, da se je aktivno udeleževal političnega življenja, po zgledu na očeta, ki je bil pomemben član Nemške narodne liberalne strankev Bismarkovem obdobju, in več let član Reichstaga (Parsons, 1947,5). Max Weber je umrl na vrhuncu svojih ustvarjalnih moči. Tudi zato ni dokončal nekaterih velikih projektov.

1. Weber je v **spoznavno-metodološkem** pogledu sledil nemškemu idealizmu (Kant), historicizmu (Dilthey) in pozitivizmu, čeprav je vzpostavil kritičen odnos do vseh. Zavzemal se je za striktno ločitev metod - ‚radikalni dualizem‘, bi dejal Parsons - v naravoslovju in družboslovju. V naravoslovju raziskujemo pojave z ugotavljanjem vzročno-posledičnih razmerij. Te opazujemo od zunaj, običajno z eksperimentom. Sociologija pa po Weberu ponuja nekaj več - razumevanje smisla oziroma pomena družbenih pojavov, na primer človekovega delovanja.

Razmerje med naravoslovno in družboslovno metodo:

Naravoslovne znanosti	Družboslovne znanosti
Ukvarjajo se z ugotavljanjem (naravnih) dejstev Pojasnjujejo vzročno-posledične odnose Temeljna metoda pojasnjevanja je eksperiment Od konkretnih spoznanj težijo k oblikovanju občih zakonov	Ukvarjajo se s pomeni. Vzročno-posledične odnose se ne pojasnjuje, ampak se jih poskuša razumeti Temeljna metoda je razumevanje s pomočjo razlage pomenov Čim boljši opis posebnosti dogodka, do katerega pridemo z razumevanjem njegovega pomena

2. Koncept **idealnih tipov** je sicer prevzel od nekaterih svojih predhodnikov, kot so Menger, Jelinek, Ricker in Windelband (Schumpeter, 1954, 682; Marušič, 1986, 15), vendar ga je le Weber teoretsko najbolj utemeljil in uveljavil. Idealni tip je »čisti tip«, ustvarjen, da bi poudaril nedvoumne značilne poteze družbenih pojavov, ki nujno ne obstajajo povsod v stvarnosti (Giddens, 1998, 591). Če gre za delovanje, predstavlja idealni tip značilne poteze delovanja. Dejansko delovanje se bolj ali manj približa idealnemu tipu.

3. Po metodi idealnih tipov je Weber razvrstil oblike **oblasti** (*Herrschaft, authority*), ki temeljijo na različni legitimnosti.

1 – *Karizmatična oblast* izhaja iz predanosti, ki jo čutijo podrejeni in lojalnost do voditelja, za katerega verjamejo, da ima izjemne zasluge ali celo nadnaravne lastnosti. Izvajanje te oblasti temelji torej na karizmi, herojstvu oblastnika.

2 – *Tradicionalna oblast* je utemeljena v močni veri v običaje in tradicije. Status oblastnika je običajno podedovan.

3 – *Racionalna oblast* temelji na spoštovanju 'zakonov', pisanih normativnih pravil in pravic (Weber, 1947, 328)

Birokracija je prav tako značilen primer idealno-tipske obravnave uprave. Giddens iz obeh Webrovih opredelitev povzema naslednje značilnosti birokratske organizacije:

1 – Redne dejavnosti organizacije so razporejene po uradni (službeni) dolžnosti. Birokracija izgleda kot piramidna organizacija, s pozicijo najvišje avtoritete (oblasti) na njenem vrhu. Funkcionira po načelu direktiv in nadzora nižjih ravni s strani višjih;

2 – Pisana pravila vladajo uradnikom na vseh ravneh organizacije;

3 - Uradniki so zaposleni polni delovni čas in redno;

4 - Razločitev opravil uradnikov med tistimi v organizaciji in onimi zunaj nje; službene obveznosti so strogo ločene od zasebnega življenja;

5 – nobeden član (birokratske) organizacije ne poseduje materilanih virov, s katerimi uradujejo (1989, 287).

Birokracija je torej, sledeč Webru, idealno tipska konstrukcija, pojav sodobne organizacije družbe in izraz racionalne organizacije oblasti. Weber ji daje pozitiven predznak, saj je idealen primer točnosti, hitrosti, enotnosti, standardiziranih postopkov dela in delitev dela po načelu hierarhije ipd.

Birokracija je tipični znak kapitalistične organizacije družbe, kjer vlada vsesplošna *racionalizacija*. V stopnji racionalizacije je glavna razlika med *tradicionalnim in modernim kapitalizmom*. Težnja po dobičku ni posebna lastnost modernega kapitalizma. Ta osnovni kapitalistični izračun (output večji od inputa) je prisoten tudi v tradicionalnem kapitalizmu. Moderni kapitalizem zaznamuje racionalna organizacijo dela, tržno vedenje, ločevanje zasebnega in javnega, povezanost gospodarskega sistema z znanostjo ipd.

4. Koncept *delovanja* (*die Handlung*) je v središču Webrove sociologije. Delovanje je del širšega človekovega vedenja (*das Verhalten*). O delovanju govorimo, kadar mu posameznik pripisuje nek subjektivni pomen in ga smiselno uravnava glede na druge(ga).

S konceptom delovanja je neločljivo povezan pojem in *koncept racionalnosti*. Pojem racionalizacije razume Weber kot »porast teoretskega obvladovanja realnosti z vedno bolj preciznimi abstraktnimi pojmi ali metodično doseganje praktičnih ciljev z vedno bolj preračunljivimi sredstvi« (Adam, 1996, 25).

Weber pozna štiri tipe družbenega delovanja (*soziales Handeln, social action*), pri čemer sta prva dva s sociološkega vidika osrednja, druga pa marginalna:

1 - *Smotrno-racionalno* delovanje (*zweckrationales Handeln*); stopnja samonadzora delovanja je popolna, posameznik deluje razumljivo in predvidljivo. Aktivnost akterja je rezultat zavestne izbire sredstev za doseg cilja in razumnega razmisleka o njegovih posledicah. Smotrno-racionalno delovanje je kot idealni tip dana človeku kot razumnemu bitju dana kot potenca, vendar je v nekaterih sferah zahteva po smotrno-racionalnem delovanju nujna.

2 - *Vrednotno-racionalno* delovanje (*wertrationales Handeln*), je utemeljeno z vero v neko vrednoto (moralno, religiozno ipd), ki usmerja posameznikovo delovanje. Pomeni, da posameznik ravna uglašeno s svojim vrednotnim sistemom (etičnimi, estetičnimi, religioznimi in drugimi normami in načeli), ne glede na posledice. Posameznik v dobršni meri nadzira svoje delovanje, vendar ne reflektira posledica svojega delovanja ali jim ne pripisuje nobenega pomena.

3 - *Afektualno* delovanje temelji naemocijah in trenutnemu razpoloženju posameznika, se pravi na podlagi čustvenih vzgibov.

4 - *Tradicionalno* delovanje je opredeljeno z utrjeno (Adam) navado. Je najnižja oblika delovanja, kjer je delež iracionalnega največji.

Tipi delovanja se torej med seboj razlikujejo po stopnji racionalnega nadzora uporabe sredstev, ciljev, vrednot in posledic (Weber, 1947, 115-118).

Tabela: Tipi racionalnega obnašanja glede na stopnjo samonadzora:

Nadzor	SREDSTVO	SMOTER	VREDNO TA	POSLEDIC A
Tip delovanja				
SMOTRNO-RACIONALNI	DA	DA	DA	DA
VREDNOTNO-RACIONALNI	DA	DA	DA	NE
AFEKTUALNI	DA	DA	NE	NE
TRADICIONALNI	DA	NE	NE	NE

Smotrno-racionalni tip delovanja je pri Webru orientiran na uresničevanje pripoznanih in preračunljivih interesov, brez upoštevanja vrednot, običajev ali norm. Omenjena tipologija je tudi predmet različnih percepcij o tem, ali jo lahko zaznavamo v zgodovinskem oziroma sinhronem ali strukturnem oziroma diahronem pomenu. Koncept

racionalizacije razume Weber tudi kot proces tranzicije iz tradicionalne v moderno družbeno obliko, se pravi, da mu lahko pripisujemo zgodovinsko-razvojno razsežnost.

4. Pri analizi **družbene stratifikacije** je Weber deloma sprejel Marxovo stališče, da je razredni položaj določen po ekonomskih okoliščinah. Zavrnil pa je njegov enodimenzionalni pogled na razredno členitev, ki izhaja iz domneve, da je odvisna od nadzora sredstev za proizvodnjo, posebej še od lastninskih odnosov. Določena je z različnostmi, ki določajo posameznikov položaj na trgu. Kvalificirani delavci imajo pač boljše izhodiščne možnosti na trgu, ki se bistveno razlikuje od nekvalificiranih delavcev.

5. Za konstituiranje ekonomske sociologije je tudi pomemben delo Protestantska etika in duh kapitalizma (*The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism (1904-5 in 1920)*), ki je Webrovo najbolj poznano delo, v katerem je v zgodovinsko-ekonomsko analizo vnašal element kulture oziroma religije z vsemi njenimi manifestacijami, ki so vplivale na ekonomsko in nasploh družbeno vedenje. Njegova osrednja teza je, da je določen tip protestantizma pomagal kreirati novo ekonomsko etiko, ki je nadalje povzročila nastanek racionalnega tipa kapitalizma, posebej na zahodu. Poleg tega Webrove razprave o kitajskih, indijskih in judovski religiji pomenijo neizmeren vir refleksij tudi za današnji čas. Weber je preučeval zlasti vpliv verske etike na ekonomsko dejavnost posameznika in posredno na družbo kot celoto.

Protestantska etika v sociološki teoriji pomeni vrednote trdega dela, varčnosti in učinkovitosti v posvetnem poklicu, kar je bilo (predvsem za kalviniste) znamenje posameznikove izvoljenosti oz. večnega zveličanja. Weber je menil, da je bila protestantska etika pomemben dejavnik za gospodarski uspeh protestantskih skupin v zgodnjem obdobju evropskega kapitalizma. Gospodarsko pomembni vidiki protestantske etike so po Webrovem prepričanju naslednji:

1. odločno kalvinistično zavračanje hedonizma v življenju,
2. poudarjanje verske dolžnosti do uporabe od Boga danih sredstev in bogastva, ki je na razpolago vsakemu posamezniku,
3. red in sistematičnost v načinu življenja.

Weber je tem svojem delu izpostavil razlike v premoženjskem stanju med protestanti in katoliki, statistiko poklicev v versko mešani državi, ki je kazala na prevladujočo protestantsko naravo lastništva kapitala, podjetništva in hkrati višjih, izučeni delavskih slojev, zlasti višjega, tehnično in komercialno izobraženega osebja v podjetjih na začetku dvajsetega stoletja (Weber, 1988, str. 24). Weber temeljito analizira razloge za to (podedovano bogastvo, način višjega šolanja) ki pa so spet posledica nekaterih dejavnikov. Weber še posebej poudarja novo poslovno etiko, ki ni bila prisotna v etikah drugih verstev. Citira Benjamina Franklina, ki razlaga, da je čas denar, kaj je učinkovito poslovno vedenje, kako iz malo denarja napraviti bogastvo, ipd. Franklin ne ponuja le tehnične, fiskalne manipulacije, ampak življenjsko etiko, katere kreposti (zmernost, marljivost, preračunljivost, točnost prinašajo korist (temelj utilitarizma). Bogatenje ni povezano z uživanjem.

- EMILE DURKHEIM (1858-1917) IN SOCIOLOGIZEM

1. Skupaj z Maxom Webrom je veliko prispeval k uveljavitvi sociologije, definiranju njenega predmeta in postavil osnove za njen nadaljni razvoj. Bil je prvi sociolog ‚par excellence‘, ki je dokončno uveljavil sociologijo kot avtonomno, enotno in strogo znanstveno disciplino.¹

Durkheim je diplomiral iz filozofije. Univerzitetno kariero je začel na katedri za pedagogiko in družbene vede v Bordeauxu (od leta 1887 do 1902), po tem pa je bil do smrti na katedri za znanost o vzgoji na pariški Sorboni, ki so jo leta 1913 preoblikovali v katedro za znanost o vzgoji in sociologijo. Na tej katedri, ki je pomenila prvo etablizacijo sociologije v pedagoške in raziskovalne strukture, se je razvila skupina Durkheimovih sodelavcev, ki so

¹ Osrednja Durkheimova dela so: O družbeni delitvi dela (1893, *De la division du travail sociale*), Pravila sociološke metode (1895, *Les regles de la methode sociologique*), Samomor (1897, *Le suicide*), Elementarne oblike religioznega življenja (1912, *Les formes élémentaires de la vie religieuse*).

predstavljali t.i. Durkheimovo sociološko šolo. Sodelovala je tudi z revijo L'Année sociologique, ustanovljene že leta 1897.

Zato so se tudi prvimi sociologom postavljala enaka vprašanja: kako zagotoviti v družbi svobodnega trga potrebno ravnotežje, kohezijo in stabilnost. Durkheim je iskal odgovore v vzgoji (socializaciji), v smeri utrjevanja skupnih norm in vrednot oz. kolektivne zavesti.

Durkheim je zaznal, da v razmerah širitve industrijske družbe **anomija**, tj. neupoštevanja splošno veljavnih norm - breznormnost, ogroža družbeno solidarnost. Anomija se pojavi, ko je družbeni nadzor šibak, ko moralne obveznosti, ki omejujejo posameznika in uravnavajo njegovo vedenje, niso dovolj močne, da bi učinkovito delovale (Haralambos, 1999, 193). Če ni dovolj družbene integracije, pride do negativnih pojavov, kakor npr. kriminal, zakonskih ločitev, industrijskih konfliktov ipd. Zakaj je prav industrijska družba nagnjena k anomiji?

2. Osrednje in prvo sociološko delo, ki je v celoti ukvarja s spoznavno-metodološkimi vprašanji so Pravila sociološke metode (*Les règles de la méthode sociologique*, 1895). Študija je že leto prej je izhajala v obliki serije člankov v reviji Revue philosophique. V Uvodu Durkheim ugotavlja, da velika sociologa, Comte in Spencer, nista v tem smislu utemeljila nove znanosti. Spencer² je pokazal samo, kako univerzalni zakon evolucije velja tudi za družbo, Comte pa pred njim prav tako ni dokazal posebnost sociološke metode, ampak jo je le izvajal iz naravoslovnih ved (Durkheim, 1963, 19).

Družba je za Durkheima realnost **sui generis**, je entiteta za sebe, je nekaj, kar je izven posameznika in kot tako deluje nanj. To je razvidno že iz dejstva, da so kolektivna, npr. patriotska čustva bistveno močnejša od posameznikovih, da posameznik v skupini ravna in misli drugače, kot bi mislil ali ravnal brez nje, da družbena dejstva, kot so samomori, zločini, razveze ipd. kažejo iz leta v leto podobno pojavnost, se pravi neko zakonitost. Torej niso plod posameznih slučajnosti, ampak obstajajo neki posebni, neodkriti družbeni pritiski, ki določajo enolično vztrajnost pojavljanja (zunanj vzročno-posledični odnos). Zato se družbena realnost ne more razložiti s posameznostmi, ampak šele z njihovo povezavo. Naravo družbe torej ne moremo preučevati iz (narave) posameznika (-ov). Družba »je sistem, oblikovan z njihovim združevanjem, predstavlja posebno stvarnost, ki ima svoja lastna obeležja« (Durkheim, 1963, 97). Ko se posamezniki združujejo, prežemajo, stapljajo, posamezni duhovi rojevajo svojevrstno duhovno bitje, psihično osebnost nove vrste, svojevrstno kolektivno zavest.

Družba, organska povezanost posameznih družbenih dejstev, kot posebna realnost oz. bitnost, oblikuje posameznika. Predmet sociološke analize je torej družbeno dejstvo, *fait sociaux*, kot pojav na sebi, ki izpolnjuje tri pogoje:

1. eksteriornosti (zunanosti),
2. prisilnosti in
3. občosti.

Prvo pravilo, ki se nanaša na preučevanje družbenih dejstev je, da moramo družbena dejstva razumeti kot stvari na sebi, *les faits sociaux comme des choses*, ki je za sociologa nekaj, kar je še nepoznano ali iskrivljeno (s)poznano. V tej fazi laične pojme preurejamo. Vendar smisel sociološke raziskave ni ukvarjanje s pojmi. Potreben je objektivni, znanstveni pristop k družbenim dejstvom kot stvarim; potrebna je analiza podatkov, ki nas lahko pripelje do drugačnih zaključkov, kakor se nam kažejo na prvi pogled. Zato je treba izstopiti iz subjektivnega doživljanja in vstopiti v stvarnost - v stadij objektivne analize. Naslednje pravilo je, da je potrebno v procesu sociološkega preučevanja vselej vzeti za predmet preučevanja le eno skupino pojavov, ki so predhodno definirani z njihovimi zunanjimi manifestacijami, ki so jim skupna, npr. kriminal. Sociolog ustvari operacionalni kategorialni aparat, s čimer se oddalji od laičnega in mu omogoči vstop v stvarnost, v dotik s stvarmi.

² Najpomembnejša Spencerjeva dela so: "The study of Sociology" (1873), "The Principles of Sociology" (1876), "The man versus the State" (1884) in »From Freedom to Bondage« (1891).

Durkheim je pripravil tudi pravila, ki se nanašajo na razlikovanje na liniji *normalnega* in *patološkega*, ki sta dve vrsti družbenih pojavov. Normalno označuje dejstva, ki imajo najsplošnejše oblike, vse druge so patološke. Družbeno dejstvo je torej normalno v nekem razvojnem tipu družbe, če je le to običajno za to fazo družbenega razvoja. Kot primer navede pojav kriminala, ki je za kriminaliste zagotovo patološko dejstvo. Toda gledano v njegovi občosti in stvarni pojavnosti ima kriminal vse lastnosti normalnega družbenega pojava. Samo v nemogočih družbenih okoljih kriminal ne obstaja, meni Durkheim. Poleg tega ima ta pojav lahko čisto koristne posledice, saj generira določene spremembe v družbi.

Naloga sociologa je, da dokazuje *vzročno-posledične odnose*. Pri tem velja pravilo, da je isti posledici vselej isti vzrok. Če npr. samomor ni odvisen le od enega vzroka, pomeni le to, da imamo več vrst samomorov, ki jih je potrebno identificirati. Durkheim je poudarjal pomen tehnike primerjave.

Družbena dejstva (poroke, rojstva, samomore ipd) nam pomaga odkrivati tudi statistika (vključeval je celo multivariantno analizo). Odkriva nam svojevrstni determinizem, ki ga z vidika posameznosti ne opazimo. V tem smislu pa je Durkheim postavil izrecno zahtevo po empiričnem opazovanju. Sociolog mora sprejemati teze na podlagi empirične evidence: na primer različnost teh podatkov oziroma statistična nihanja je podobno kot je nihanje temperature, ki ni odvisno od subjektivnih občutenj, ampak poteka po nekih zakonitostih. Sociologija mora svoje raziskave utemeljevati na podobnih načelih in metodah kot v naravoslovju. Pozitivizem se kaže v dveh zahtevah:

1. izkustveno preverjanje in zbiranju podatkov o družbenih pojavih (dejstvih).
2. iskanje osnovnih zakonov, na katerih sta utemeljena družbeno življenje in razvoj!

V nasprotju z instrospekcijo, čemur so dajale prednost individualno-psihološke teorije, je Durkheim dajal prednost metodi *zunanjega opazovanja družbenih dejstev*. Šele s tem lahko govorimo o objektivni sociologiji, ki naj striktno loči iskanje in razlago vzrokov in funkcij družbenih dejstev. Pri iskanju funkcij pa mora biti pozornost usmerjena k splošnim potrebam družbenega organizma oziroma družbenega sistema.

3. Durkheim je zavračal individualistične in psihologistične razlage družbenih pojavov. Ravnanje posameznika je odvisno od kolektivne psihe in je njegov primarni vzrok. Mehanični determinizem kolektivnih pojavov, kot so zakoni, morala, vrednote, vera – vsi ti prisiljujejo posameznika. To zakonitost je potrdil s svojo *teorijo o samomoru*. Z njo je hotel izkustveno potrditi svojo teorijo. Raziskavo je oprl na tedaj obstoječe statistike o samomorih, saj so te zunanje, objektivne. D. loči več tipov samomora:

1. »egoistični samomor«: Posameznik je premalo integriran v skupnost, živi le zase, za svoje egostične cilje, zlahka zapade v malodušje in to lahko pelje v samomor.
2. »anomični samomor«: Pride, če se posameznik ne drži družbenih norm (več samomorov je npr. med neporočenimi moškimi). Več samomorov je tudi takrat, kadar je gospodarska recesija ali družbeni razcvet, ko ustaljene oblike odnosov razpadajo in namesto njih vstopajo nove (npr. slog življenje, vrednote, norme ipd). V nasprotju s tem pa je manj samomorov, ko so vojne. Takrat se družbene vezi okrepijo (povečanje normativne discipline).
3. »altruistični samomor«: tu pa gre za izjemno preveliko stopnjo integriranosti, pri kateri je posameznik pripravljen žrtvovati svoje življenje v dobro skupnosti. Vendar tukaj ne gre za vojne razmere.

D. upošteva dejstvo, da na samomorilnost vplivajo tudi individualni dejavniki, vendar le v tem, da to počnejo le tisti, ki so manj odporni. Individualni faktorji vplivajo na to, kateri posameznik bo klonil pred pristiski, ne pa koliko bo takih. O tem odloča stanje kolektivne zavesti, kolektivne psihe.

4. *Morala* ne izvira iz posameznika, ampak je to lastnost skupine (ageliciistično stališče). Moralna osebnost je lahko le družba. In posameznik jo kot tako tudi sprejema kot želeno. Razume, da je ga le družba dviga nad živalsko ravnijo, zato se mora njenim normam prilagoditi, jih sprejeti. Vsaka družba ima moralni sistem (sistem vrednost in norm), ki se jim posameznik prilagaja.

Iz posameznih psih se rodi nova kvaliteta za sebe. Nastanejo novi vrednotni sistemi, ki se v času družbenih pretresov spremenijo (renesansa, reformacija, revolucije), ki se jim posamezniki podredijo.

Tudi *religija* ima naravo družbenega dejstva, pojava, je zapisal v delu »Elementarne oblike religioznega življenja«. To pomeni:

A/ da religiozne ideje simbolizirajo družbo, skupino,

B/ da religiozno izkustvo ima svoj izvor v povezovanju med ljudmi.

Durkheim je religijo preučeval v na primeru avstralskih primitivnih ljudstev (totemizem). Ugotovil je, da je izvor religije povezan z vse intenzivnejšim povezovanjem in interakcijo, ki naj bi ljudi vodila v neko kolektivno evforijo in zanesenost. Ko ljudje subjektivno častijo Boga, se dejansko pokoravajo avtoriteti družbe. »Bog je družba«! Religija ima torej integrativen pomen.

Durkheimova sociološka teorija je funkcionalistična, vsak del ima svoj nalogo pri delovanju in vzdrževanju celote ter cilj in namen (teleološko stališče). Normalno je večinsko in prevladujoče. Vzroke za družbeno krizo je videl predvsem v odstopanjih individualnih ravnanj, in v pomanjkanju delovanja *družbenih mehanizmov kontrole*. Ker se tudi država vse bolj specializira in na nek način odtuja posamezniku, nastane med njo in posameznikom praznina. To praznino morajo nujno zapolniti *korporativna telesa*, ki na ta način pripomorejo k usmerjanju posameznikovega življenja.

-Durkheim vidi v družbeni delitvi dela tudi moralni, ne le tehnično-razvojni vidik, ki vodi v višjo obliko družbene solidarnosti. Čeprav so posamezniki bolj nedvisni pa stopnja medsebojne povezanosti in odvisnosti zaradi razvite delitve dela ustvarja nov tip solidarnosti, ki jo Durkheim poimenuje organska solidarnost.

A – družba mehanske solidarnosti (*solidarité mécanique*):

1. Nizka stopnja delitve dela. Mehanska solidarnost pomeni, da obstajajo povezave med relativno samozadostnimi in nespecializiranimi posamezniki;
2. Ljudje se udinjajo javnemu mnenju in tradiciji,
3. Sistem sankcij za tiste, ki kršijo kolektivno voljo (z namenom, da bi znova dosegli moralno ravnotežje)
4. Socialni status je določen po nasledstvu (ni pogodbenih odnosov)

B – Družba organske solidarnosti (*solidarité organique*):

1. Visoka stopnja specializacije in delitve dela.
2. Velika medsebojna odvisnost (in tega raste potreba po medsebojni pomoči).
3. Ljudje imajo različne osebnosti, izkušnje in funkcije.
4. Individualizem je glavno moralno načelo, vendar to posamezniku ne daje pravice biti egoističen. Svoj individualizem mora usmerjati v javno dobro.
5. Zakon ščiti posameznika.
6. Prevladujejo pridobljen status in pogodbeni odnosi.

Meni, da je stopnja delitve dela izraz stopnje razvoja družbe. Razlog za razvoj je povečanje materialne in družbene gostote (tudi npr. št. prebivalstva). Takrat se specializacija in delitev dela poveča – pride do razvojnih sprememb. V tem kontekstu uporablja Durkheim tudi pojma '*materialna*' in '*družbena*' gostota. Družbena dejstva izhajajo iz povezovanja. Mreža je lahko bolj gosta ali manj. Materialna je povezana s fizično gostoto prebivalstva in npr. prometnih komunikacij, moralna pa večanje intenzivnosti družbenih komunikacij. Večanje števila prebivalstva je razlog za družbene spremembe. To vodi v povečanje konkurence. V odnosih 'gostomrežne' skupnosti se morajo posamezniki specializirati; to privede do večje delitve dela v družbi, kar povzroči spremembo narave družbe.

POVEČANJE ŠT. PREBIVALCEV \implies VEČJA DELITEV DELA \implies SPREMEMBA NARAVE DRUŽBE

Večja gostota vpliva na družbene spremembe, zato ker pride do množstva medsebojnih odnosov ipd. Tu se ne spremenijo le fizični dejavniki, ampak tudi moralni. Brez solidarnosti ni družbe.

- KRITIČNA TEORIJA IN FRANKFURTSKA ŠOLA

Pojem kritična: gre v bistvu za vse teorije in smeri, ki so zavzemale skrajno antipozitivistično pozicijo v sociologiji. V ožjem pomenu pa za t.i. frankfurtsko šolo. FŠ ni konsistentna teorija, je bolj skupek kritičnih družbenih refleksij nekaterih avtorjev, ki so imeli v javnosti in tudi znotraj sistema znanosti velik odmev.

Frankfurtski inštitut za družbene vede; po 1. svetovni vojni, tepretično podobo začel dobivati v 30. letih, ko je postal direktor tega inštituta **Max Horkheimer** (1895-1971). V začetku je sodeloval in zelo vplivalnanj še **Erich Fromm**, **Theodor Adorno** (1903-1969), in **Herbert Marcuse** (1898-1979), najbolj izpostavljen sociolog. Leta 1935 se je po Hitlerjevem prihodu na oblast umaknil v ZDA (NY). Leta 1950 se je vrnil, vendar ni zasijal enako kot v 30. letih.

Druga generacije KT predstavljata Habermas in Offe.

Frankfurtska šola je bila v začetku pod velikim filozofskim vplivom Georga Lukasca (Zgodovina in razredna zavest), tj. marksista. Vendar so zavračali historični materializem. Predvsem pa so zavračali pozitivizem! Kritično ost so umerili predvsem na zahodni način življenja, svet meščanstva in njegove kulture, na teoretske koncepte pa je precej vplival tudi fašizem. Morda jim je bil skupno to, da so z Marxovim pristopom kritizirali družbeno strukturo, s Freudom pa prodirali do nezavedne plasti človekove osebnosti. *Marxa so hoteli humanizirati, Freuda pa socializirati*

Osredinili so se na kritiko etabliranih, splošno sprejetih resnic.

- O znanosti:

Znanost je postala zaslužnjevalska sila. Njen cilj je obvladovanje stvarnosti, človek si prizadeva postati poglavar nad drugim človekom in tudi drugo stvarnostjo, npr. nad naravo. Frankfurtovcji zoperstavljajo pozitivizmu holizem, oz. totaliteto, spoznanje celote. Kontekst. Tak pristop mora demaskirati obstoječe odnose gospostva in represije. S pravi, da je treba ločiti videz od **bistva**. Pozitivna znanost se ukvarja predvsem z videzom. Zavračali so torej empiricizem, kvantitativni pristop. Zato je njihov pristop vrednostno nabit. Največje kritike je bila deležna **anketa** („...teoretična mmisel uteče empiričnim podatkom, enako kot duhovi utečejo eksperimentalnim aparatom...“). Znanost mora oblikovati celoto. Ankete so po Adornu sicer primerne za ugotavljanje osebnostnih in globinskih struktur nazorov, nikakor pa ne pri analizi dejavnikov delovanja.

- Instrumentalna racionalnost vs. praktična racionalnost:

Horkheimer in Adorno sta kritizirala instrumentalno racionalnost moderne družbe, to pomeni, da je treba situacijo tehnično čim bolj obvladati. Človek postane sam sredstvo tega odnosa, njegov suženj. Človek pa se mora osvoboditi tega odnosa, osvoboditi se mora popredmetenja (reifikacija). Živeti po praktični racionalnosti pomeni bistvo dezalieniran, kreativen, samodeterminiran.

- Množično komuniciranje:

V sodobni družbi še vedno obstaja gospostvo, zatiranje, izkoriščanje. Ti procesi se v sodobni družbi uveljavijo predvsem s pomočjo medijev (en več s privatno lastnino kot pri Maxu). Na to tezo je vplival učinek nacistične progapagande, pa tudi vpliv komercialnih medijev na zahodu. **Marcuse** v delu **Enodimenzionalni človek (1964)** trdi, da se vladavina v sodobni družbi uveljavlja z mediji. Kapitalizem naj bi zatrl človeka na eno razsežnost – na potrošniško bitje. Človeka več ne zanima kreacija, sutvarjanje, tudi tega, kar je možno. Sledi reklamam in medijskim sporočilom in se vdaja potrošniškemu načinu življenja. Reklame umetno ustvarjajo potrebe – ‚sladka pasivnost pri izpostavljanju medijev‘. Tlačijo človekovo ustvarjalnost – pobjagovljenje življenja. V tej knjigi Marcuse tudi kritizira rast, militarizem, hlasno vojno (ki koristi stabilizaciji navznoter) ipd. V družbi je psotal konformizem splošen, absoluten. Posameznik nima več interesa, da bi kaj spreminjal. Celo več, nobeden razred, nobena družbena skupina nima interesa, da reformira družbo – status quo je definitivno vzpostavljen, čeprav kritičen, represiven.